

Hagymási Judit (PPKE)

A csak azért is pragmaszemantikája

Előadásomban a *(már) csak azért is* és a *csakazértis* szerkezeteket vizsgálom hangtani, mondattani (generatív) és jelentéstani szempontból. Emellett a *csakazértis* esetén kitérek a gyermeknyelvi aspektusra is. Az alakulatokat a magyar generatív nyelvészetben még nem vizsgálták kimerítően (ld. Dömötör 2022, Hagymási 2023, Hagymási–Kleiber 2025). Az elemzés bemutatása során először a *csak* partikula típusait (logikai pl. É. Kiss 1998, diskurzusjelölői pl. Gyuris 2008) tekintem át. Ezt követően térek rá a vizsgált alakulatok bemutatására. A *(már) csak azért is* szerkezet esetén elemzem azt is, hogy az egyes elemeknek milyen hozzájárulása van, amelyhez a formális szemantika eszköztárát használom elemzési keretnek. Célom, hogy alátámasszam, a vizsgált alakulatoknak két eltérő használata van, kétféle hangsúllyal és jelentéssel társulhatnak (1. táblázat).

	Hangsúly- és intonációs mintázat	Jelentés
<i>csak azért is</i>	főhangsúly: <i>azért</i> <i>csak</i> : hangsúlytalan	egy indok kiemelése, amely nem a fő indok, csupán másodlagos
<i>csakazértis</i>	egyetlen erős hangsúly	„dac”

1. táblázat: A vizsgált szerkezetek jellemzői

A példáknál a saját anyanyelvi intuíciómra hagyatkoztam, emellett az állítások alátámasztásához és az előfordulások gyakoriságának megállapításához korpuszvizsgálatot végeztem a MNSZ2 (Oravecz et al 2014) állományában és a BEA Beszélt nyelvi adatbázisban (Mihajlik et al 2022).

A *már csak azért is* alakulatban az *azért-mert/hogy* szópár korrelatív szerkezet (Lipták 2009):

- (1) *Azért* fényképeztem le a dolgozatot, *mert* el akartam dicsekedni vele.

Az (1)-ben azt állítjuk, hogy a p (=lefényképeztem a dolgozatot) oka q (=el akartam dicsekedni vele). Amennyiben a szerkezetben megjelenik a *csak* partikula is, kétértelművé válik az alakulat:

- (2) *Csak azért* fényképeztem le a dolgozatot, *mert* el akartam dicsekedni vele.

Jelentheti (2) azt, hogy ez volt az egyetlen, kizárólagos oka (kizáró *csak*), de jelentheti azt is, hogy nem ez az egyetlen és elsődleges indok, ilyenkor egy kontextuálisan adott skálán alacsonyan helyezkedik el (skaláris *csak*). Ez utóbbit fejezi ki az *azért is, mert...* szerkezet is:

(3) *Azért is* fényképeztem le a dolgozatot, *mert* el akartam dicsekedni vele.

Amennyiben az elemek mindegyike jelen van a szerkezetben, két előfeltevésünk lesz: igaz, hogy lefényképeztem a dolgozatot, valamint p oka q, amely az *azért-mert/hogy* szerkezetből adódik:

(4) *Már csak azért is* lefényképeztem a dolgozatot (p), *mert* el akartam dicsekedni vele (q).

Előfeltevés: p igaz: $p(w^0)=1$

Előfeltevés: q oka p-nek (*azért-mert*)

Állítás: p -nek a q mellett más oka is van (additív *is*)

Előfeltevés: q egy kontextuálisan adott skálán alacsonyan helyezkedik el, mint p oka (skaláris *csak*)

Előfeltevés: q önmagában is elégséges oka p-nek (megengedő *már*)

A (4)-ben azt állítjuk, hogy a dicsekvés mellett (q) más oka is van a fényképezésnek (p), ez az indok csupán másodlagos. Ezt a jelentést az *is* hordozza, míg az alacsonyabb presztízs jelleget a skaláris *csak* partikula.

A *csakazértis* szerkezet esetében az elemek jelentése nem őrződik meg, nem kompozicionális az alakulat, új nyelvi elem jön létre, eltérő jelentéssel (dac):

(5) *Csakazértis* megírtam az absztraktot!

Az (5)-ben megjelenő alakulatot megvizsgáltam a gyermeknyelvben is meséken keresztül, a 3–7 éves óvodás gyermekek körében, kérdezős módszerrel. A vizsgálat megerősítette, hogy már ebben a korban is értik az alakulat jelentését, amely hozzájárulhat a nyelvfejlődés minél pontosabb feltérképezéséhez.

Forrás

BEA – Magyar Spontán Beszéd Adatbázis <https://fonetika.nytud.hu/bea-beszelt-nyelvi-adatbazis/>

MNSZ2 = Magyar Nemzeti Szövegtár 2. <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>

Irodalom

- Dömötör Éva (2022): Demonstratívumok pragmatikai és pragmatikalizálódott használatai konstrukciós megközelítésben. Az *azért* konstrukciói. In: *Nyelvtudományi Közlemények* 118. 231–255.
- É. Kiss Katalin (1998): Mondattan. In: É. Kiss Katalin, Kiefer Ferenc, Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 17–184.
- Gyuris Beáta (2008): A diskurzus-partikulák formális vizsgálata felé. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan IV. A lexikon szerkezete*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 639–682.
- Hagymási Judit (2023): *Csaknem, csak nem, csak azért is, csakazértis? Csak* partikulát tartalmazó konstrukciók vizsgálata. In: Balatonyi et al. (szerk.): *Specimina Operum Iuvenum* 8. Szemelvények 7. Pécs. 11–38.
- Hagymási Judit – Kleiber Judit (2025): *Csak-ot tartalmazó kifejezések értelmezésének vizsgálata óvodásoknál*. Közlésre elfogadva (lektorálás alatt) az *Alkalmazott Nyelvtudomány* című folyóiratnál.
- Lipták Anikó (2009): The Landscape of Correlatives: An Empirical and Analytical Survey. In: *Correlatives Cross-Linguistically*. 1–46.
- Mihajlik Péter – Balog András – Grácsi Tekla Etelka – Kohári Anna – Fegyő Tibor – Mády Katalin – „Releasing the BEAST” (2022): A BEA gépi beszédleiratozási feladat, megközelítések és eredmények. In: Berend G. – Gosztolya G. – Vincze V. (szerk.): *XVIII. MSZNY Konferencia*. Szeged. 199–210.
- Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint (2014): The Hungarian Gigaword Corpus. In: *Proceedings of LREC 2014*.